

УДК 793.3

Щербаков Віктор Вікторович,
заслужений артист України,
доцент кафедри хореографії
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

ХОРЕОГРАФІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ (В. ГУБАРЕНКА, М. СКОРИКА ТА Є. СТАНКОВИЧА) У ПОСТАНОВКАХ А. ШЕКЕРИ ТА Р. ПОКЛІТАРУ

Метою статті є аналіз хореографічних рефлексій творів українських композиторів В. Губаренка, М. Скорика та Є. Станковича у постановках А. Ф. Шекери та Р. В. Поклітару. Методологія статті побудована на засадах комплексного міждисциплінарного підходу, який дозволяє у процесі дослідження звертатись до надбань культурології, філософії, мистецтвознавства, історії культури, історії та теорії хореографічного мистецтва. Було використано такі наукові методи як історико-порівняльний метод застосований для здійснення огляду розвитку національного хореографічного мистецтва у 1960-1991 році, за допомогою методу аналізу було розкрито сутність основних постановок А. Шекери на твори українських композиторів, метод герменевтики дозволив ґрунтовніше розглянути філософську інтерпретацію людського буття у хореографічній постановці Р. Поклітару «Перехрестя». Науковою новизною статті є розкриття рефлексії творів видатних українських композиторів другої половини ХХ – початку ХХІ століття В. Губаренка, М. Скорика та Є. Станковича у хореографічних постановках відомих українських балетмейстерів А. Шекери як представника класичного балету та Р. Поклітару як втілення сучасного танцю. Висновки. Таким чином, українське хореографічне мистецтво другої половини ХХ-початку ХХІ століття здійснювало спроби синтезу сучасних хореографічних тенденцій з елементами національної культури, залучаючи нову генерацію композиторів, які відходили від канонічних класичних стандартів у музиці та вкладали у свої твори проблеми сенсу людського буття та екзистенціальну проблему особистості, а саме В. Губаренка, М. Скорика та Є. Станковича. Ця тенденція охопила класичний балет, який представлений творчістю А. Шекери («Цвіт папороті», «Каменярі», «Камінний гість») та сучасний танець – Р. Поклітару та його балет-триптих «Перехрестя» на скрипкові концерти М. Скорика.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, сучасний танець, Р. Поклітару, А. Шекера, рефлексія.

Щербаков Віктор Вікторович, заслужений артист України, доцент кафедри хореографії Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Хореографіческие рефлексии произведений украинских композиторов (В. Губаренко, М. Скорика и Е. Станковича) в постановках А. Шекеры и Р. Поклитару

Целью статьи является анализ хореографических рефлексий произведений украинских композиторов В. Губаренко, М. Скорика и Е. Станковича в постановках А. Ф. Шекеры и Р. В. Поклитару. Методология статьи построена на основе комплексного междисциплинарного подхода, который позволяет в процессе исследования обращаться к достижениям культурологии, философии, искусствоведения, истории культуры, истории и теории хореографического искусства. Были использованы следующие научные методы как историко-сравнительный метод применен для осуществления обзора развития национального хореографического искусства в 1960-1991 году, с помощью метода анализа было раскрыто сущность основных постановок А. Шекеры на произведения украинских композиторов, метод герменевтики позволил основательно рассмотреть философскую интерпретацию человеческого бытия в хореографической постановке Р. Поклитару «Перекресток». Научной новизной статьи является раскрытие рефлексии

произведений українських композиторів другої половини ХХ - початку ХХІ століття В. Губаренко, М. Скорика і Е. Станковича в хореографічних постановках відомих українських балетмейстерів А. Шекери як представителя класического балету і Р. Поклітару як втілення сучасного танцю. **Висновки.** Таким чином, українське хореографічне мистецтво другої половини ХХ століття початку ХХІ століття здійснювало спроби синтезу сучасних хореографічних тенденцій з елементами національної культури, привабливаючи нове покоління композиторів, які відходили від канонічних класических стандартів в музиці і вносили в свої твори проблеми значення людського існування і екзистенціальну проблему особистості, а саме В. Губаренко, М. Скорика і Е. Станковича. Ця тенденція охопила класический балет, який представлений творчістю А. Шекери («Цвіт папоротника», «Камениці», «Кам'яний гість») і сучасний танець - Р. Поклітару і його балет-триптих «Перехресток» на скрипичні концерти М. Скорика.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, сучасний танець, Р. Поклітару, А. Шекера, рефлексія.

Shcherbakov Viktor, Honored Artist of Ukraine, Associate professor, Department of Choreography, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Choreographic reflections of the works of Ukrainian composers (V. Hubarenko, M. Skoryk and E. Stankovych) in the performances of A. Shekera and R. Poklitaru

Purpose of the article. The purpose of the article is to analyze the choreographic reflections of the works of Ukrainian composers V. Hubarenko, M. Skoryk and E. Stankovych in the performances of A. Shekera and R. Poklitaru. **Methodology.** The methodology of the article is based on the principles of the complex interdisciplinary approach that allows us to use the achievements of cultural studies, philosophy, art history, history of culture, history and the theory of choreographic art. The author uses the following scientific methods: the historical and comparative method (to review the development of national choreographic art in 1960-1991); the approach of analysis (to highlight the essence of A. Shekera's essays on the works of Ukrainian composers); the method of hermeneutics (to consider the philosophical interpretation of human being in the choreographic performance of R. Poklitaru «Crossroads»). **Scientific Novelty.** The scientific novelty of the article is to highlight the realization of the works of the prominent Ukrainian composers of the second half of the XXth - the beginning of the XXI st century (V. Hubarenko, M. Skoryk and E. Stankovych) in choreographic performances of the well-known Ukrainian choreographers A. Shekera as a representative of the classical ballet and R. Poklitar as the symbol of modern dance. **Conclusions.** Thus, the Ukrainian choreographic art of the second half of the XXth and beginning of the XXIst century attempted to synthesize modern choreographic tendencies with elements of national culture, involving a new generation of composers, who deviated from canonical classical standards in music. Their works showed the problems of the meaning of human existence and the existential problem of personality. V. Hubarenko, M. Skoryk, and E. Stankovych belong to such composers. This tendency embraced the classical ballet presented by the work of A. Shekera (Tsvit ferns, Kamenyari, Kamenny guest) and modern dance - R. Poklitaru and his ballet «Crossroads» on M. Skoryk's violin concerts.

Key words: choreographic art, modern dance, R. Poklitaru, A. Shekera, reflection.

Актуальність теми дослідження. У результаті глобалізації та розповсюдження мультикультуралізму як ідеї гармонійного розвитку «єдність в різноманітті» у суспільстві відбулася трансформація традиційних канонів у сфері духовного життя людини, яка охопила всі прояви людської життєдіяльності у другій половині ХХ-початку ХХІ століття. Вона характеризується пошуком нових шляхів розвитку філософії (диферанс Ж. Дерріди та нарративна історія М. Фуко), культури (симулякри Ж. Бодрійяра, структурна антропологія К. Леві-Строса та стан постмодерну Ж.-Ф. Ліотар), релігії (неотомізм Ж. Марітена), науки (нанотехнології, генетика) та соціуму («суспільство контролю» Ж. Дельоза та «суспільство спектаклю» Г. Дебора).

Найяскравіше ця тенденція проявилася у такій формі людської діяльності, як мистецтво та його різновидах. Образотворче мистецтво представлене творами Ф. Стелі, Д. Поллок, Дж. Мачюнас, М. Дюшан, архітектура – П. Айзенман, Р. Вентурі, А. Грюмбах, Д. Лібескінд, Р. Стерн, Дж. Фрейзер та ін., театр – А. Жолдак, Клім, В. Мірзоев, Е. Накрошюс; у музиці – Дж. Зорн, М. Кагель А. Шнітке та ін. Особливе місце серед них займає хореографічне мистецтво як універсальна форма комунікації між людьми, адже воно, як і музика, не має лінгвістичних і семантичних обмежень. У танці це втілюється в еkleктизмі різних жанрів та поєднанні світового досвіду й традиційної національної культури. Зокрема, можна згадати таких представників сучасного хореографічного мистецтва, як М. Бежар, І. Кіліан, Д. Ноймайер, У. Форсайт та ін.

Відображення національної культури у хореографічному мистецтві допомагає презентувати державу та народ на світовому рівні. В Україні такі тенденції проявилися у творчості двох відомих балетмейстерів-постановників – А. Шекери та Р. Поклітару, які представляли абсолютно різні напрями хореографічного мистецтва – класичний балет та сучасний танець.

Аналіз досліджень і публікацій. Мистецтво та особливості його розвитку в епоху постмодернізму проаналізували у своїх наукових працях А. Банфі, Р. Барт, М. Бахтін, Т. Гуменюк, Т. Кохан, Є. Ліанська, Ж.-Ф. Ліотар, Ю. Лотман, М. Фуко та ін. Проблема естетичної сутності хореографічного мистецтва була розкрита у дослідженнях таких зарубіжних та вітчизняних теоретиків як Ю. Абдоков, А. Амакушелі, С. Анфілова, О. Астахова, Є. Басін, Д. Бернадська, П. Білаш, Н. Горбатова, О. Гритчак, К. Кіндер, О. Макарова, І. Пісарєва та ін. Питанню розвитку українського хореографічного мистецтва у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття присвячені дослідження Т. Бондарчук, К. Василенка, Г. Веселовської, А. Гоцалюк, Т. Гузун, О. Жиров, А. Небесник, Т. Павлюк, Ю. Станішевського [4], Р. Станкович-Спольської [6], В. Туркевича, О. Чепалова [8]. Незважаючи на велику кількість наукових матеріалів, присвячених хореографічному, музичному мистецтву України та його втіленню в епоху постмодернізму, питання хореографічного осмислення та інтерпретації творів українських композиторів (В. Губаренка, М. Скорика та Є. Станковича) потребує ґрунтовнішого дослідження, що й обумовлює актуальність цієї статті.

Метою дослідження є аналіз хореографічних рефлексій творів українських композиторів В. Губаренка, М. Скорика та Є. Станковича у постановках А. Ф. Шекери та Р. В. Поклітару.

Виклад основного матеріалу. Анатолій Федорович Шекера – символ українського класичного балету ХХ століття, який присвятив 40 років свого життя цьому виду хореографічного мистецтва та визначив основні вектори еволюції національного балету у майбутньому. В умовах жорсткої цензури з боку органів радянської влади він зміг активно залучати національні українські мотиви та молоде покоління композиторів до відновлення хореографічного мистецтва на сценах львівського та київського театрів. На думку Ю. Станішевського, А. Шекера «впевнено вивів український балет на світову сцену» [4, 417].

Протягом своєї роботи А. Шекера брав активну участь у відновленні національного репертуару в новому сучасному форматі. У 1970-х роках публіка

втомилася від чітких форм та рухів класичного балету (хореодрами) та потребувала нового інтелектуального контексту вистав. Балетмейстер вирішує звернутися до творчості молодих композиторів-симфоністів В. Губаренка, Є. Станковича, М. Скорика, Л. Дичко, які у своїй творчості спиралися на музичні рефлексії С. Прокоф'єва, І. Стравінського, Д. Шостаковича та інших. Нова музика ставила принципово нові вимоги перед балетмейстером, які включали в себе філософсько-поетичне наповнення. Митець намагався втілити на українській радянській сцені основні тенденції другої половини ХХ століття – наскрізного симфонічного розвитку пластично-танцювальної дії хореографічного викладу або симфонічної драматургії. Зокрема, в 1967 році разом з українським композитором Лесею (Людмилою) Дичко на львівській сцені було представлено спільну музично-хореографічну інтерпретацію віршів Лесі Українки – балет «Досвітні вогні».

У 1969 році на сцені київської опери А. Шекера ставить відомий своєю неординарністю балет «Камінний господар» або «Дон Жуан» за мотивами екзистенціалістського твору Лесі Українки. Музику до цього балету створив Віталій Губаренко. У цій постановці балетмейстер презентує свою інтерпретацію відомих образів та розуміння музики. Зокрема, головний герой представлений не як філософсько-онтологічна проблема пошуку сенсу життя людини, а як «людина безвольна, позбавлена ясних прагнень і мети. Він непевний у діях, пасивний у здійсненні важливого життєвого кроку» [1]. Головний герой у виконанні артистів В. Некрасова та В. Ковтуна протягом спектаклю потрапляє у різні конфліктні ситуації з залицяльницями, наслідуючи їх ритміку та пластику він ніби переймає природу кожної з них.

Також у 1969 році А. Шекера з'явився творчий союз із українським композитором Мирославом Скориком, який на той час став відомий завдяки своїй музиці до шедеву українського кінематографу «Гіні забутих предків» С. Параджанова (1964). Зокрема, у київській опері видатним хореографом було створено хореографічний номер «Набат», а на сцені львівської опери з'явився балет «Каменярі» за мотивами твору Івана Франка [4, 404, 406].

У 1978 році А. Шекера був запрошений А. Авдієвським взяти участь у постановці фолк-опери «Коли цвіте папороть» на музику відомого українського композитора Євгена Станковича. Це був спільний проект композитора та хору ім. Г. Верьовки для всесвітньої виставки у Парижі. Однак, виставу спіткала драматична доля. Після генеральної репетиції вона була заборонена через націоналістичний характер. Вперше була втілена на сцені Львівського театру опери та балету імені С. Крушельницької лише у 2017 році. Не дивлячись на провал вистави, саме під час її постановки народилося творче тріо Є. Станкович, А. Шекера та С. Турчак, які в 1980-х роках створили на київській сцені балети «Ольга» (1982) (створений до 1500-річчя Києва) та «Прометей» (1986). Останній буде поставлений у Загребі в 1990 році під назвою «Распутін».

Таким чином, у своїй творчості А. Шекера намагався об'єднати музичний та хореографічні виміри українського мистецтва другої половини ХХ століття й розкрити їх національну природу. У листопаді 2002 року Національна опера України та Національний центр Міжнародного інституту театру при ЮНЕСКО

заснували премію імені А.Ф. Шекери у галузі хореографічного мистецтва, яка з 2005 року здобула статус державної.

Еклектика національного та універсального у мистецтві була втілена також у хореографічних постановках сучасного балетмейстера Раду Віталійовича Поклітару. Він став відомим у другій половині 1990-на початку 2000-х років, коли на міжнародних конкурсах його хореографічні мініатюри та одноактні балетні спектаклі, що характеризувалися специфічною пластикою та драматургічною структурованістю, завоювали перші місця. Він працював у театрах Кишиніва, Москви, Санкт-Петербурга, Мінська та Риги. В Україні він став популярним завдяки участі у телешоу «Танці з зірками». У 2006 році створив авторський театр «Київ Модерн-Балет», який успішно гастролював у багатьох країнах, серед яких Бельгія, Білорусія, Естонія, Іспанія, Китай, Молдова, Південна Корея, Португалія та Франція. Основною місією свого театру Р. Поклітару визначає покращення якості культурного продукту України, презентацію українського мистецтва на міжнародному рівні та розкриття потенціалу сучасного українського танцю. За період існування театру було створено 14 одноактних та 5 повнометражних вистав. Театр отримав 5 премій «Київська пектораль» за кращі спектаклі року.

У своїх хореографічних експериментах наслідує метрів західноєвропейського й американського балетного постмодернізму, пропонуючи «антикласичну» танцювальну пластику. Наслідуючи некласичний підхід у режисурі (А. Жолдак, Р. Віктюк), він інтерпретує музику у хореографічній формі на межі з авангардизмом, як це можна спостерігати у його постановках «Болеро» і «Вальс» на музику М. Равеля (2003), «Палата № 6» на музику А. Пярта (2004) та «Le Forze Del Destino» (2005), що є синтезом класичного вокалу, експресивної пластики та режисури за мотивами творів Дж. Верді, А. Бойто, Дж. Пучіні та К. Сен-Санса.

У своїй творчості Р. Поклітару звертається також до надбань українських митців. Зокрема, у 2013 році разом з корифеєм української музики Мирославом Скориком, хореограф поставив у Національній опері України балет-триптих «Перехрестя», створеного на основі шостого, другого та сьомого скрипкових концертів композитора. З одного боку, «Перехрестя» – це балет-притча, що спонукає нас задуматись, яким чином люди, що байдужі до смертей мільйонів, можуть бути вражені трагедією однієї людини. З другого боку, цей балет є фантазією. Кілька доль, вихоплених випадково з нескінченної дороги із нізвідки в нікуди, стають нам близькими лише тому, що ми зуміли затримати на них свій погляд трохи довше, ніж той миттєвий, який, зазвичай, зупиняємо на випадковому перехожому. Балет є класикою, втіленою у експериментальну форму у монохромній палітрі. За цю постановку академічний театр «Київ Модерн-Балет» отримав найвищу театральну премію «Київську пектораль».

Науковою новизною статті є розкриття рефлексії творів видатних українських композиторів другої половини ХХ – початку ХХІ століття В. Губаренка, М. Скорика та Є. Станковича у хореографічних постановках відомих українських балетмейстерів А. Шекери як представника класичного балету та Р. Поклітару як втілення сучасного танцю.

Висновки. Таким чином, українське хореографічне мистецтво другої половини ХХ – початку ХХІ століття здійснювало спроби синтезу сучасних хореографічних

тенденцій з елементами національної культури, залучаючи нову генерацію композиторів, які відходили від канонічних класичних стандартів у музиці та вкладали у свої твори проблеми сенсу людського буття та екзистенціальну проблему особистості, а саме В. Губаренка, М. Скорика та Є. Станковича. Ця тенденція охопила класичний балет, який представлений творчістю А. Шекери («Цвіт папороті», «Каменярі», «Камінний гість») та сучасний танець – Р. Поклітару та його балет-триптих «Перехрестя» на скрипкові концерти М. Скорика.

Література

1. Гордійчук М. М. Щоб розквітли усі барви. Культура і життя. 1969. 20 липня.
2. Небесник А. В. Прояви постмодерн-хореографії в Україні. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2016. 37. С. 245–251.
3. Офіційний сайт театру «Київ Модерн-Балет». URL: www.kmb.org.ua/pages?param=1&lang=ua (дата звернення 01.06.2018).
4. Станішевський Ю. Балетний театр України: 225 років історії. Київ. Музична Україна. 2003. 440 с.
5. Станкович Є. Балет як мистецтво буде жити стільки, скільки житиме людство, музика. URL: <http://mus.art.co.ua/evhen-stankovych-balet-yak-mystetstvo-bude-zhyty-stilky-skilky-zhytyme-lyudstvo-muzyka/> (дата звернення 29.05.2018).
6. Станкович-Спольська Р. Фольк-опера Є.Станковича «Цвіт папороті» як факт національної історії. Київське музикознавство. 2002. Вип. 8. С. 180–188.
7. Степанченко Г. У пошуках «Цвіту папороті». Українська музична газета. 2003. №4. С.5
8. Чепалов О. І. Балет «Камінний господар» («Дон Жуан») Віталія Губаренка та його хореографічне втілення на українській сцені. До 80-ччя Віталія Сергійовича Губаренка. Часопис Національної музичної академії імені П.І. Чайковського, 2014, 2 (23). С. 42-49. URL: http://chasopysnmau.com.ua/chasopys/23_NBUV/docs/07.pdf (дата звернення 31.05.2018).
9. Aphonina O. Mythological codes and «Double Coding» in Art. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2016. № 2. С. 76–80.

References

1. Hordiichuk, M. M. (July 20, 1969). To make all colours bright. *Kultura i zhyttia* [in Ukrainian].
2. Nebesnyk, A. V. (2016). Manifestations of the postmodern-choreography in Ukraine. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*, 2016, 37, 245-251 [in Ukrainian].
3. Official site of the theatre «Kyiv Modern-Ballet». Retrieved from <http://kmb.org.ua/pages?param=1&lang=ua> [in Ukrainian].
4. Stanishevskiy, Yu. (2003). Ballet theatre of Ukraine: 225 years of its history. Kyiv. *Muzychna Ukraina* [in Ukrainian].
5. Stankovych, Ye. (n. d.) Ballet as art will live until humanity and music exist. Retrieved from <http://mus.art.co.ua/evhen-stankovych-balet-yak-mystetstvo-bude-zhyty-stilky-skilky-zhytyme-lyudstvo-muzyka/> [in Ukrainian].
6. Stankovych-Spolska, R. (2002). Folk-opera of Ye. Stankovych «Fern Flower» as the fact of the national history. *Kyivske muzykoznavstvo*, 8, 180—188 [in Ukrainian].
7. Stepanchenko, H. (2003). Looking for «Fern Flower». *Ukrainska muzychna hazeta*, 4, 5 [in Ukrainian].
8. Chepalov, O. I. (2014). Ballet «Stone Owner» («Don Guan») of Vitalii Hubarenko and its choreographic manifestation at the Ukrainian stage. To the 80-th anniversary of Vitalii Serhiiovych Hubarenko. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii imeni P. Chaikovskiyi*, 2(23), 42-49 http://chasopysnmau.com.ua/chasopys/23_NBUV/docs/07.pdf [in Ukrainian].
9. Aphonina, O. (2016). Mythological codes and «Double Coding» in Art. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 2, 76-80 [in English].